

Recensie

Gedrang op de gang, 50 jaar voortgezet onderwijs in Nederland - Ellen Brans

uitg. Inmerc, Wormer, 2006, 148 pag.

ISBN: 90 66 11 764 8; prijs: € 14.95

Gedrang op de gang

Door Dick Both

Ellen Brans schreef een zeer lezenswaardig boek over de geschiedenis van het voortgezet onderwijs in Nederland. Het boek kreeg als titel 'Gedrang op de gang; 50 jaar voortgezet onderwijs in Nederland. Het aardige van dit boek van de NOVA-verslaggever is dat het geen traditioneel geschreven geschiedschrijving van het onderwijs is - zoals bijvoorbeeld Boekholt dit eerder deed - maar een persoonlijk getoonzet verhaal over 50 jaar voortgezet onderwijs.

De auteur beschrijft 5 decennia voortgezet onderwijs aan de hand van de historie van het St. Michaël College te Zaandam, de school die zij ooit als leerling bezocht. Brans volgde opnieuw lessen in allerlei vakken, woonde directievergaderingen bij, ging naar ouderavonden en schoof aan tijdens rapportenvergaderingen. Na enkele maanden kennis te hebben genomen van het reilen en zeilen binnen de Zaandamse school en een duik in de archieven schreef Brans een boek dat leest als een roman en waaraan iedereen die geïnteresseerd is in onderwijs veel leesgenoegen zal beleven.

De auteur heeft ervoor gekozen de historie van het voortgezet onderwijs te beschrijven vanuit het perspectief van de belangrijkste 'spelers' in het veld: de leraar, de leerling, de ouders en de schoolleiding. Aan elk van hen is een deel van het boek gewijd. In deze recensie gaan we in op het deel dat ons meeneemt naar 50 jaar leidinggeven binnen het voortgezet onderwijs aan de hand van de situatie op het St. Michaël College te Zaandam.

Katholiek

In deel 4 van het boek gaat Ellen Brans terug naar de beginperiode van het St. Michaël College. Acht docenten en 72 leerlingen telde de katholieke school. De toenmalige rector zag ondanks de overzichtelijkheid van de school zijn taak als een zeer verantwoordelijke. Hij had immers beloofd 'de grote belofte die deze school inhoudt' waar te maken? Na 5 jaar raakte de rector verwickeld in een groot intern conflict en volgde ontslag van de rector zelf en 15 docenten. De beginperiode van de school staat in schrik contrast met de huidige situatie. Dit merkt Ellen Brans als ze op een ochtend de vergadering van de rector met de drie conrectoren meemaakt. Het gaat over hoeveelheden fte en over OP'ers en OOP'ers en of dat al dan niet plus TOA's is. De school telt inmiddels meer dan duizend leerlingen en 93 man personeel.

Conflict

Het boek gaat in op zwarte bladzijden in de geschiedenis van de school. De ingrediënten voor het conflict zijn herkenbaar: een bestuur dat op de stoel van de rector plaats probeert te nemen, rebellie vanuit het (jonge) personeel richting het bestuur en een pastoor die als geestelijk verzorger op de school werkte maar tegelijk erg gecharmeerd was van de lerares Frans, met alle gevolgen van dien. Oud-docent Engels Joop

Verschuren blikt terug en vraagt zich al 45 jaar af hoe het toch mogelijk bleek dat een stel volwassen mannen bijna in staat bleken te zijn een snel groeiende school de nek om te draaien. Want het is, zo zegt deze oud-docent, toch moeilijk te begrijpen dat deze mannen allemaal een zelfde bezieling hadden om het katholieke volksdeel in de Zaanstreek uit zijn achterstandspositie helpen en desondanks elkaar in de haren vlogen als een stel brugklassers.

Vernieuwingen

Onderwijsvernieuwing is in de geschiedenis van het voortgezet onderwijs een belangrijk en veelbesproken onderdeel. Ook in het boek dat voorligt. De Mammoetwet van 1963 bracht voor de schoolleiding de eerste grote verandering met zich mee. Het bleef niet bij deze verandering. Er moest een talenpracticum komen, de gymnasiumafdeling moest node gesloten worden en de Middenschool moest iedereen gelijke kansen geven. De reacties van de docenten toen en nu zijn identiek. Volgens docent Engels Verschuren is het probleem van veel vernieuwingen dat ze achter een schrijftafel zijn bedacht door mensen die nooit een voet in een klaslokaal hebben gezet. De docenten voelen zich miskent en hebben het gevoel dat de expertise van de docenten niet wordt gebruikt.

Vetorecht

Ook de democratiseringsperikelen gingen het St. Michaël College niet voorbij. In de tijd dat 'de enige leiding de waterleiding' was en aardrijkskundeleraar en revolutionair Troostheide in zijn tuinbroek en geitenwollensokken door de school liep, mocht iedereen meebeslissen. Iedereen had uiteraard vetorecht met als gevolg dat er geen besluit meer te nemen was. Zo kon de vacature van schoolleider in deze roerige periode een jaar lang niet worden ingevuld omdat er altijd wel een was die zijn veto uitsprak over een kandidaat.

Identiteit

Om de impasse te doorbreken werd pastoor Van der Mark gevraagd als rector aan te treden. Tegen de verwachtingen in bleef een strijd van deze pastoor/rector tegen de toenemende secularisatie uit. Integendeel. De schooldeuren stonden wagenwijd open voor niet-katholieke leerlingen en er werden zelfs twee protestantse godsdienstleraren in tijdelijke dienst genomen. De zinssnede in de akte van benoeming van de eerste docenten van St. Michaël College waarin ze verklaarden zich als 'een oprecht en overtuigd katholiek diender te gedragen, zowel binnen als buiten de lessen' werd 20 jaar later geschrapt. Een groot tekort aan katholiek personeel opende de deur voor andersdenkenden. Zelfs de kruisbeelden belandden in de afbalvak. Sommige collega's ergerden zich eraan... Het bisdom kon het er niet mee eens zijn, maar het kon er ook niets tegen doen, aldus Brans.

Geen issue

Het was een geleidelijk proces. De kapel werd gesloopt, de zondagochtendmis werd afgeschafd en de moderator – en daarmee ook de voorganger van de diensten binnen de school – verdween. Met het verdwijnen van deze zichtbare katholieke kenmerken rees de vraag wat katholiek onderwijs nu eigenlijk precies inhield. Wat maakte het St. Michaël College te Zaandam anders of bijzonder? Voor Van der Mark, zo'n 25 jaar geleden rector van de school, was het het 'open leefklimaat' en het feit dat de kerk van oudsher betrokken was bij goede onderwijsvoorzieningen. De huidige rector moet bekennen nog nooit nagedacht te hebben over de vraag naar de identiteit van de school. 'Het is helemaal geen issue, zegt ze peinzend. Ik weet niet beter dan dat het is zoals het is'. Na enkele minuten van gedachten wisselen met een van de conrectoren komen ze tot de conclusie dat de school toch wel wat karaktereigenschappen heeft die voorkomen uit de katholieke historie van de school. Conrector Hofer: 'We doen relatief veel aan leerlingbegeleiding'.

Afsluitend

De geïnteresseerde lezer vindt in deel 4 nog veel meer thema's die herkenning oproepen,

aan het denken zetten of hilarisch zijn. Schaalvergroting en fusies, het op de kaart zetten van de school, werken met een medezeggenschapsraad, het VMBO, de contacten de schoolleiding met de mensen op de werkvloer, het takenpakket van de rector, de onderwijsinspectie, buitenschoolse activiteiten, autonomie en bureaucratie zijn thema's die we terugvinden in dit deel van 'Gedrang op de gang'. Aan het einde van deel 4 wordt rector Elly van Eerden nog eenmaal opgevoerd. Na een ochtend vergaderen, voelt ze de behoefte even de eindexamenkandidaten te bezoeken. 'Even voelen waar het ook alweer om gaat in het onderwijs'. Door al het gesleutel aan het onderwijs heeft ze hier 'af en toe behoefte aan. Het zijn te veel ideetjes en te veel plannen. Sinds de Mammoetwet is er onophoudelijk hervormd en vernieuwd. En vrijwel nooit was dat op verzoek van de leerlingen, de leraren, de ouders of de schoolleiding. Voor hen is het onderwijs een permanente bouwput, die maar niet wil veranderen in degelijke nieuwbouw'.

Geschreven door: D.D. (Dick) Both / 18 november 2006